

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ

29-35-69, 628-37-04
21-07-57, 628-90-17

UL. ŻURAWIA 4A, SKR.PT.24
00-503 W A R S Z A W A
TELEFAX: 29-40-89

BS/434/124/92

**POLACY W LISTOPADZIE '92
O GOSPODARCZEJ I POLITYCZNEJ TRANSFORMACJI SYSTEMU**

Komunikat z badań

Warszawa, grudzień 1992 r.

Jednym z tematów listopadowego sondażu CBOS¹ była percepcja i ocena zmian, jakie dokonały się w polskim systemie gospodarczym i politycznym w ostatnich trzech latach. Jedno z pytań zadanych respondentom brzmiało następująco:

"Gdyby miał(a) Pan(i) w kilku zdaniach opowiedzieć komuś, kto od dawna nie mieszka w Polsce, co się tutaj zmieniło w ciągu ostatnich trzech lat, na co by Pan(i) przede wszystkim zwrócił(a) uwagę, co by Pan(i) przede wszystkim wymienił(a)?"

Badanym osobom pozostawiono pełną swobodę w kształtowaniu zarówno treści wypowiedzi, jak i jej formy. Taki sposób pytania jest dla respondenta trudniejszy, jednakże tylko 5% ogółu badanych nie było w stanie sformułować żadnej opinii na ten temat (osoby te udzielały odpowiedzi "trudno powiedzieć", "nie wiem").

W odpowiedziach respondentów można było wyodrębnić 12 typów dostrzeganych przez nich zmian:

- 1 - zmiany w materialnych warunkach życia ludzi (poziom cen, zarobków, emerytur) - wymieniło je 44% badanych;
- 2 - zmiany w zaopatrzeniu rynku (dostępność dóbr, towarów i usług) - wymieniło 37% badanych;
- 3 - zmiany na rynku pracy (obawa przed utratą pracy, wyższe wymagania pracodawców) - wymieniło 35% badanych;
- 4 - zmiany ustroju politycznego państwa (odzyskanie suwerenności, wolne wybory, zniesienie cenzury, uzyskanie swobód obywatelskich, uwolnienie się od komunizmu) - wymieniło 34% badanych;

---

¹ Sondaż "Sprawy Polski i Polaków" (8) zrealizowano w dniach 17-19 listopada 1992 r. na 1140-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłej ludności Polski. Pytania kwestionariusza i opracowanie przygotowały Anna Kubiak i Iłona Przybyłowska z Instytutu Socjologii Uniwersytetu Łódzkiego.

- 5 - zmiany ustroju gospodarczego (przechodzenie od gospodarki rynkowej, przekształcenia własnościowe, wprowadzenie zagranicznego kapitału, stabilizacja i wymienialność pieniądza, polityka celno-podatkowa, odchodzenie od dotowania produkcji, recesja) - wymieniło 27% badanych;
- 6 - zmiany w zakresie ładu i porządku prawnego (nieprzestrzeganie prawa, wykorzystywanie luk prawnych, nieegzekwowanie prawa, wzrost przestępczości kryminalnej i gospodarczej, spadek dyscypliny społecznej) - wymieniło 11% badanych;
- 7 - zmiany w sposobie funkcjonowania instytucji państwa (sposób funkcjonowania głównych organów władzy ustawodawczej i wykonawczej, administracji państwowej i samorządowej, relacje między różnymi instytucjami władzy) - wymieniło 10% badanych;
- 8 - zmiany w atmosferze życia społecznego (charakter wzajemnych stosunków międzyludzkich, nadzieje, obawy) - wymieniło 8% badanych;
- 9 - zmiany w pełnieniu przez państwo funkcji opiekuńczych - wymieniło 6% badanych;
- 10 - zmiany w strukturze społecznej (rozwarstwienie społeczeństwa, inne zasady stratyfikacji społecznej, wzrost dystansów społecznych) - wymieniło 6% badanych;
- 11 - zmiana miejsca Kościoła w państwie i życiu publicznym - wymieniło 5% badanych;
- 12 - zmiany w "morale" życia społecznego (nasilenie się obłudy, kłamstwa, hipokryzji czy też więcej prawdy, uczciwości w stosunkach między ludźmi oraz między ludźmi i instytucjami) - wymieniło 3% badanych.

Jak wynika z powyższego zestawienia, badani najczęściej mówili o tych zmianach, które są widoczne w ich życiu codziennym (materialne warunki bytu, zaopatrzenie rynku w towary i usługi, sytuacja na rynku pracy). Jedna trzecia ankietowanych - co warto podkreślić - wskazała na fundamentalne zmiany systemu politycznego. O zmianach strukturalnych w gospodarce

mówiła nieco ponad jedna czwarta badanych. Zmiany w pozostałych dziedzinach były postrzegane przez nielicznych respondentów.

Charakterystyczne jest, że **zmiany ustroju politycznego** (pkt 4) i **zmiany ustroju gospodarczego** (pkt 5) są relatywnie najczęściej postrzegane przez: respondentów o najwyższych dochodach na osobę w rodzinie, badanych z wykształceniem wyższym, ankietowanych w dużym stopniu interesujących się polityką; przy czym zmiany ustroju politycznego akcentują w swoich wypowiedziach respondenci o poglądach prawicowych, natomiast zmiany w sferze gospodarczej - osoby zaliczające się do lewicy lub centrum.

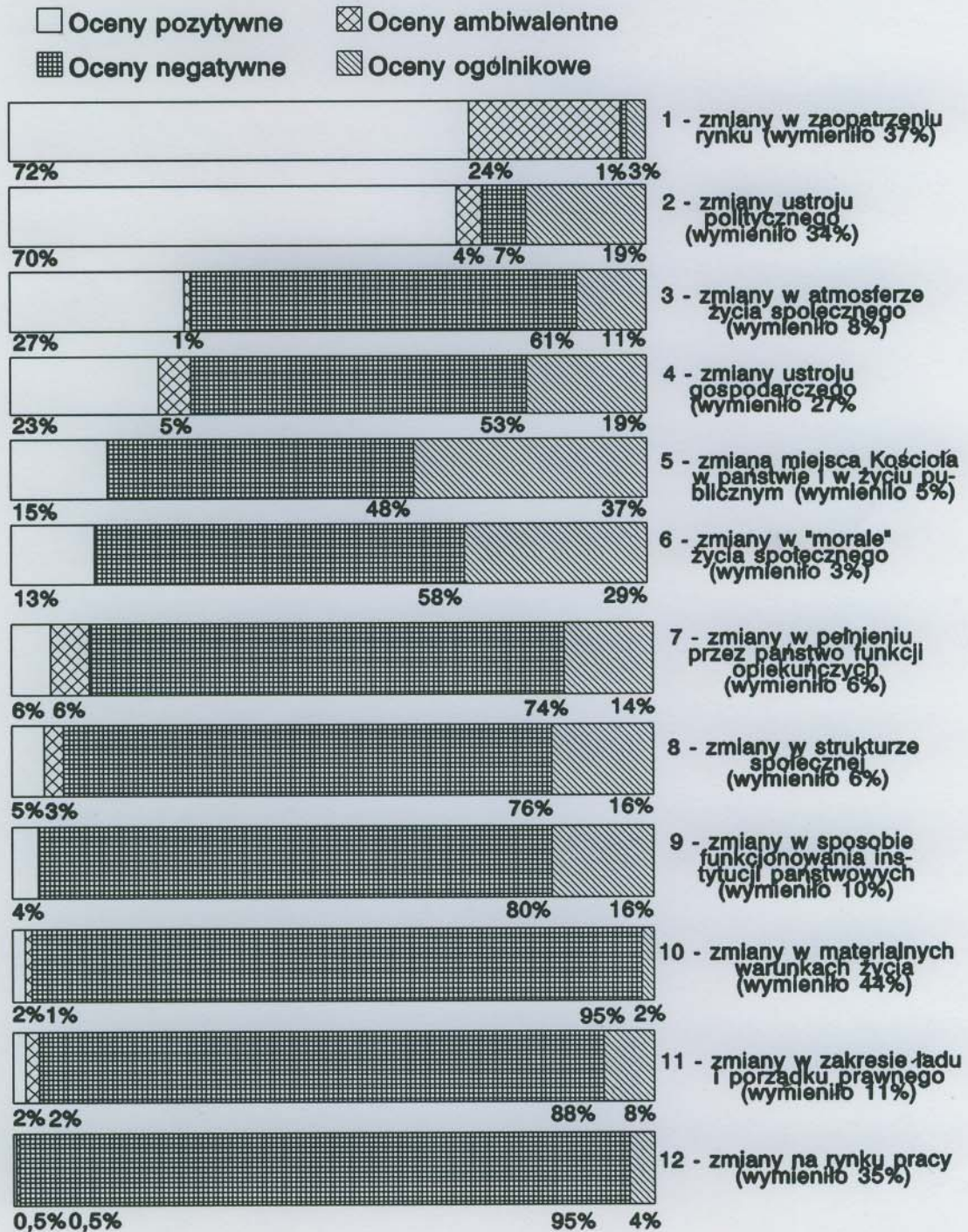
Z kolei **zmiany w materialnych warunkach życia ludzi** (pkt 1) i **zmiany na rynku pracy** (pkt 3) najczęściej wskazywali badani z wykształceniem zasadniczym, o najniższych dochodach na osobę w rodzinie, mieszkańcy regionu wschodniego (tzn. województw: bielsko-podlaskiego, białostockiego, chełmskiego, lubelskiego, łomżyńskiego, ostrołęckiego, siedleckiego, suwalskiego i zamojskiego) lub zachodniego (tzn. województw: gorzowskiego, jeleniogórskiego, legnickiego, wałbrzyskiego, wrocławskiego i zielonogórskiego), a także wszyscy ci, którzy deklarowali się jako zwolennicy lewicy.

Zmiany w zaopatrzeniu rynku (pkt 2) dostrzegają przede wszystkim ludzie z wykształceniem wyższym lub pomaturalnym, raczej mieszkańcy miast średnich (101-500 tys.) niż małych (do 20 tys.) i wsi. Na tę kwestię zwracają uwagę najczęściej ludzie należący do wyższych grup dochodowych, mieszkańcy regionu północnego (tzn. województw: elbląskiego, gdańskiego, koszalińskiego, olsztyńskiego, słupskiego i szczecińskiego), a także osoby deklarujące duże zainteresowanie polityką.

Każdy z 12 typów zmian, jaki pojawił się w wypowiedziach respondentów, był następnie analizowany w kategoriach: pozytywna, negatywna, ambiwalentna ocena tych zmian.

Na rysunku przedstawiono zestawienie tych ocen. Zawiera on również odpowiedzi nazwane "ogólnikowymi", a więc takie, którym nie można przypisać żadnej z tych ocen.

Rys. 1. Ocena zmian w polskim systemie ekonomicznym i politycznym

Tylko w przypadku dwóch typów zmian, a mianowicie: **zaopatrzenia rynku i przekształceń ustroju politycznego państwa**, przeważają zdecydowanie oceny pozytywne, pozostałe zmiany są postrzegane przez większość jako **negatywne** - a więc bilans ostatnich trzech lat w odbiorze społecznym jest zdecydowanie **niekorzystny**.

Wniosek ten wzmacnia analiza ogólnego tonu wypowiedzi respondentów na temat globalnych przemian, dokonujących się w Polsce w ostatnich latach. Pozytywnie oceniło te przemiany tylko 20% badanych, ambiwalentnie 17%, negatywnie 52%, a 11% ankietowanych wypowiadało się w sposób uniemożliwiający dokonanie takiej oceny.

Relatywnie najczęściej negatywne oceny wyrażali ludzie młodzi (do 24 roku życia), mieszkańcy regionu zachodniego, respondenci z małych miast (do 20 tys.), rolnicy i robotnicy wykwalifikowani, badani o dochodach nie przekraczających 750 tys. zł na osobę w gospodarstwie domowym, bezrobotni i osoby, które poważnie liczą się z możliwością utraty pracy, respondenci deklarujący niskie zainteresowanie polityką bądź wcale nie interesujący się nią, a także określający swoje poglądy jako lewicowe (zob. tab. aneksu).

Zadowoleniu z odzyskania państwowej i obywatelskiej podmiotowości towarzyszy uczucie rozczarowania sposobem zagospodarowywania tej naszej świeżo odzyskanej wolności - 80% badanych, którzy wypowiadali się o sposobie funkcjonowania instytucji państwa, oceniło go negatywnie.

Pytano również o to, czyje interesy reprezentują ludzie obecnie sprawujący władzę. Rozkład odpowiedzi na to pytanie był następujący:

tylko nielicznych grup obywateli	- 41%
większości obywateli	- 14%
wyłącznie własne	- 28%
trudno powiedzieć	- 17%

W odpowiedzi na inne pytanie, w którym respondent mógł wybrać dwa z kilku podanych określeń, 59% badanych stwierdziło, iż sprawującym obecnie władzę zależy na korzyściach materialnych i przywilejach, jakie mogą dzięki temu uzyskać, 58% uznało, że zależy im na realizacji interesów własnych partii i środowisk, na utrzymaniu się w kręgu ludzi sprawujących władzę, posiadaniu wpływów politycznych, a tylko 34% zaakceptowało opinię, iż chodzi im o zrobienie czegoś dobrego dla kraju. Zdaniem 10% badanych - celem ludzi obecnie sprawujących władzę jest ochrona starego komunistycznego porządku lub obcych Polsce interesów.

Dla Polaków w listopadzie '92 transformacja systemu w płaszczyźnie politycznej jest wyraźnie widoczna i pozytywnie oceniana. Natomiast sposób, w jaki ta transformacja się dokonuje, jest oceniany zdecydowanie krytycznie, a klasa polityczna odpowiedzialna za przebieg tej przemiany jest postrzegana jako lekceważąca ogół społeczeństwa i realizująca partykularne interesy swoich partii i środowisk politycznych. W odczuciu społecznym głównym celem działalności polityków jest nie interes ogółu, ale uzyskiwanie korzyści materialnych i przywilejów dla wąskich grup czy poszczególnych ludzi reprezentujących władzę.

A N E K S

Tabela 1. Zmiany ustroju politycznego państwa

- 1 - w wypowiedzi respondenta pojawił się ten wątek
 2 - nie pojawił się
 3 - odpowiedzi "trudno powiedzieć", "nie wiem", brak danych

(w %)

	1	2	3	Liczba osób
O g ó ł e m	34	61	5	1139
Płeć				
Mężczyźni	37	59	4	510
Kobiety	32	62	6	628
				1 brak danych
Wiek				
do 24 roku życia	33	63	4	93
25-34	34	63	3	184
35-44	36	59	5	280
45-54	33	64	3	182
55-64	36	57	7	187
65 i więcej	32	60	8	211
				2 brak danych
Wykształcenie				
Niepełne podstawowe i podstawowe	29	63	8	424
Zasadnicze zawodowe i niepełne średnie	36	59	5	311
Średnie ogólnokształcące i zawodowe	35	62	3	273
Pomaturalne	43	55	2	47
Wyższe	49	50	1	84
Miejsce zamieszkania				
Wieś	34	57	9	466
Miasto do 20 tys. mieszkańców	25	73	2	124
Miasto 21-100 tys. mieszkańców	38	60	2	231
Miasto 101-500 tys. mieszkańców	33	64	3	175
Miasto powyżej 500 tys. mieszkańców	38	55	7	142
				1 brak danych

	1	2	3	Liczba osób
Dochody na jedną osobę w rodzinie				
do 500.000	28	65	7	153
501.000-750.000	24	72	4	131
751.000-1.000.000	35	59	6	292
1.001.000-1.500.000	34	61	5	286
1.501.000-2.000.000	41	54	5	138
powyżej 2.000.000	44	53	3	110
				29 brak danych
Region				
północny	33	64	3	135
zachodni	32	66	2	123
środkowozachodni	31	64	5	186
środkowy	36	58	6	207
wschodni	29	64	7	123
południowo-wschodni	41	51	8	182
południowo-zachodni	34	59	7	182
				1 brak danych
Zainteresowanie polityką				
bardzo duże	48	45	7	29
duże	45	53	2	89
średnie	37	60	3	465
niskie, niewielkie	32	62	6	284
żadne	26	63	11	252
				20 brak danych
Poglądy polityczne				
lewicowe	39	60	1	152
centrowe	31	65	4	314
prawicowe	52	45	3	228
				445 brak danych